

Marcus 5:25-34*Rudy Van Moere***Lezen met voorkennis! Onontkoombare interpretatie?****Inleiding**

Het lijkt een interessante uitdaging om – binnen het verhaal dat meestal ‘Het dochtertje van Jairus’ (5:21-43) wordt genoemd – verschillende leesrondes in te lassen om de maximale betekenis van het korte intermezzo over de genezing van een chronisch zieke vrouw (5:25-34) te achterhalen. Dankzij een aantal voorafgaande ziekteverhalen blijkt het beeld dat lezers van Jezus krijgen in dit tussenspel verder te worden uitgebouwd.

De NBG-vertaling die hier als basistekst fungeert vertoont enerzijds sporen van Semitische stijl en anderzijds van een concordante insteek zodat de lexicale herhalingen in de brontaal zichtbaar. Hoewel het Nederlands dan wat onbeholpen overkomt zijn beide nuttig voor lezers die de brontaal niet kennen. Hieronder staat de tekst colometrisch gepresenteerd (i.e. een opeenvolging van de enkelvoudige zinnen) en maakt dat de vertelling gemakkelijk stapsgewijs kan worden gevolgd. In de Appendix staat deze nieuwtestamentische tekst in de versie van Westcott en Hort.

De tekst

- 25 **En** een vrouw die twaalf jaar aan bloedvloeïngen geleden had,
 26a **en** veel doorstaan had van vele dokters
 b **en** al het hare daaraan te koste had gelegd
 c **en** geen baat had gevonden, maar eerder achteruit was gegaan,
 27a zij had gehoord wat er van Jezus verteld werd
 b **En** zij kwam tussen de schare
 c **en** raakte van achteren zijn kleed aan
 28a want zij zei:
 b "Indien ik slechts zijn klederen kan aanraken,
 c zal ik behouden zijn."
 29a **En** terstond droogde de bron van haar bloed op
 b **en** zij bemerkte aan haar lichaam dat zij van haar kwaal genezen was.
 30a **En** Jezus bemerkte terstond bij zichzelf de kracht die van hem uitgegaan was
 c **en** hij keerde zich om in de schare en zei:
 d ‘Wie heeft mij aangeraakt?’
 31a **En** zijn discipelen zeiden tot hem:
 b ‘Gij ziet dat de schare tegen u opdringt en gij zegt:
 c ‘Wie heeft mij aangeraakt?’”

- 32 En hij keek rond om te zien wie dat gedaan had.
- 33a De vrouw nu. bevreesd en bevende,
 b wetende wat met haar gebeurd was,
 c kwam en wierp zich voor hem'
 d en zei tot hem de volle waarheid.
- 34a En hij zei tot haar:
 b 'Dochter, uw geloof heeft u behouden;
 c ga heen in vrede en wees genezen van uw kwaal.'

Een eerste leesronde: lineair lezen

Lezers gaan normalerwijs cursorisch door een verhaal (5:25 en 34) en willen weten wat er gebeurt, hoe het verhaal verloopt en afloopt. Daarom hebben zij dus meestal aandacht voor de vier klassieke vragen *wie, wat, waar en wanneer*. De tekst informeert hen dat het gaat om twee hoofdspelers (een vrouw en Jezus), een hulpspeler (zijn leerlingen) en een nietszeggende menigte. De vrouw lijdt aan chronische bloedingen en ervaart genezing door Jezus aan te raken. Het voorval vindt plaats wanneer hij – na met zijn leerlingen op het strand van de zee te zijn aangekomen – de synagogeleider Jaïrus naar diens huis vergezelt (5:21-24 en 35-43).

Het intermezzo (5:25-34) vormt een syntactisch geheel met elementen die elkaar opvolgen en een verhaallogica tonen die lezers via lexicaal-syntactische functies stuurt. Bijzonder opvallend zijn enerzijds de zeer korte zinnen die het narratologische (lees)ritme versnellen. Anderzijds is er het aan het begin van de meeste zinnen veelvuldig terugkerende voegwoord 'en' dat hierboven in het blauw is ingekleurd. Dit Griekse *kai* is een duidelijk hebraïsme en is het equivalent van de in Hebreeuws parataxise consecutieve *wāw* (i.e. en toen). Dit type constructie is bijzonder karakteristiek voor het Markusevangelie. Slechts één keer toont de verteller een langere Griekse zin met onderschikkende deelwoorden (en dat juist hier in 5:25-27). Zeven participia (aor.) beschrijven de medische en economische achtergrond van de vrouw die haar tot deze handeling aanzetten (indic. aor.) en haar aanraken van Jezus' kleding (27c) te verantwoorden.

Dit erg beknopte verhaal van zo'n 154 woorden – met de dynamiek van twee actanten waarbij de vrouw handelt en Jezus spreekt – verloopt stapsgewijs en toont proportioneel veel herhalingen. De meest opvallende herhaling is het tweemaal *aanraken* (ἄπτω) door de vrouw (27c, 28b) met de twee analoge daaropvolgende woordgroepen: *wie heeft mijn klederen aangeraakt?* (Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων - 30d) en *wie heeft mij aangeraakt?* (Τίς μου ἥψατο - 31a). Ter intensivering klinkt dan de daarmee verbonden woordgroep *wie heeft dat gedaan?* (32). Dit expliciet vermelde *aanraken* eerst van Jezus' kleding (27c,28b, 30c) en dan – volgens de woorden van de leerlingen – van hemzelf (31c)

promoveert daarmee tot het sleutel(werk)woord bij uitstrek van het verhaal. Alle personages staan er op een of andere manier mee in verbinding: de vrouw (2x als 'vrouw' [25,33a] en 1x als 'dochter' [34b]), de menigte of schare (27b,30b,31), Jezus (27a,30a) en zijn leerlingen (31a).

De vrouw *raakt aan* omdat zij meent dat het haar het verhoopte resultaat σωθήσομαι (28c) zal opleveren. En dat blijkt uiteindelijk het geval want Jezus verwoordt dit met σέσωκέν (34b).

Betreffende werkwoord σώζω wordt in Bijbeluitgaven verschillend vertaald met hetzij *behouden* of *redden*, hetzij *genezen* of *gezond worden*:

1. in 28c:

- *behouden* (NBG) / *redden* (NBV, TOB, VUL)
- *genezen* (LEI, SVV, GNB, BGT, DRB, LSG, BFC, RSV, NRS, NIV, LUT, ELB, EIN);

2. in 34b:

- *behouden* (NBG) / *redden* (NBV, LEI, SVV, LUT, TOB)
- *genezen* (GNB, BGT, DRB, LSG, RSV, NRS, NIV, LUT, ELB, EIN).

Vraag is dus welke betekenis hier geldt: genezen of behouden worden?

Betreffende aanraking genereert een lichamelijk effect: zij *merkte of zij realiseerde zich* (γινώσκω) dat zij genezen ('άομαι) was (29b) en Jezus *merkte bij zichzelf of stelde vast* (ἐπιγινώσκω) dat hij aan krachtverlies (δύναμις) onderhevig was (30a). Hierop start hij een onderzoek (30c): hij vraagt (30bc) en keert zich om te zien (περιεβλέπω ἰδεῖν) wie dit gedaan heeft (32). De kwaal van de vrouw wordt als een chronisch bloedverlies (ῥύσις αἵματος - 25) gedefinieerd en als een ziekte (μάστιξ - 34). Haar enorm lijden wordt in 5:25-26 fors in de verf gezet met vijf participia, vier adjectieven – *twaalf* (δώδεκα) jaren, *veel* (πολλά) geleden, *veel* (πολλῶν) artsen, *veel* (πάντα) betaald – en een bijwoord – *veel* (μᾶλλον) erger geworden. Geen wonder dat zij echt wil *genezen* (ἰάομαι - 29b) en uiteindelijk hoort zij dat zij gezond (ὑγιής - 34c) wordt verklaard.

Een tweede leesronde: correlatief lezen

Lezers kunnen het verhaal ook (her)lezen om een duidelijker beeld te krijgen van het *hoe*, het *waarom* en het *waartoe* het wordt verteld. Dit correlatieve lezen zoekt naar het verband tussen de verschillende bouwstenen die het verhaal kenmerken. Afhankelijk van hoe nauwgezet zij dit doen, kunnen er stilistische, de structurele en de retorische aspecten een rol spelen.

Stilistische dimensie

Het verhaal heeft een beknopte en compacte stijl. Opvallend is het culminerende effect omtrent het eerder genoemde *aanraken*. Eerst vermeldt de verteller de handeling van de vrouw die *zijn* (pron. poss. 3.m.sg.) *kleed* (sg.) *aanraakt* (27c) met aansluitend de manier waarop zij dit verwoordt. Dat doet zij vanuit haar eigen perspectief (28bc) over *zijn* (pron. poss. 3.m.sg.) *kleren* (pl.). Dan stelt Jezus de vraag (30c) over de aanraking van *zijn* (i.e. 'mijn' - pron. poss. 1m.sg.) *kleren* (pl.) waarop de verwonderde leerlingen hem onvolledig citeren. Hij zou gezegd hebben dat zijn persoon (i.e. *mij* - pron. pers. 1m sg.) werd aangeraakt. Het geheel genereert een culminerend effect met aan het eind een heus staccato-effect.

Afgezien van de perspectiefwisseling (vrouw – Jezus) kunnen de lezers vaststellen dat het geheel uiteindelijk om het lichamelijke contact van de vrouw met Jezus draait. Een quasi gelijktijdige ervaring van de vrouw en van Jezus waarbij bij beiden het bijwoord terstond (εὐθὺς - 29aα // 30a) klinkt en uit de verwante verba *opmerken* (γινώσκω - 29b) door de vrouw en *vaststellen* (ἐπιγινώσκω - 30a) door Jezus.

Daarnaast trekt ook het parallelle duo *redden* + *genezen* de aandacht:

- *zal ik gered zijn* (σωθήσομαι - 28b) + *genezen* van haar kwaal (ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος 29b)
- *heeft jou gered* (σέσωκέν σε - 34b) + wees *genezen* van jouw kwaal (ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου - 34c).

Voor wie rekening houdt met de prominente inleiding – met participia en adjectieven over de ernst en de lange duur van haar ziekte – en genoemd parallellisme, lijkt dit σώζω qua betekenis niet te staan voor *redden* maar voor *genezen*. Daar opteren ook de meeste bijbelvertalingen voor. Dat betekent dat het een lichamelijke duiding vergt en niet een spirituele. Bijgevolg lijkt πίστις hier (in 34b) dus eerder op een existentieel *vertrouwen* te wijzen als equivalent van het 'emūnāh in Tenach.

Tenslotte valt de korte melding van de communicatie tussen beide protagonisten op waarbij de verteller het laatste woord aan Jezus gunt zodat diens woorden dit korte intermezzo afsluiten:

- 'zij zegt tegen hem' (καὶ εἶπεν αὐτῷ - 33d)
- 'hij zegt tegen haar' (ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ - 34a)

Structurele dimensie

In het verhaal ontwaren lezers heel makkelijk een circulaire organisatie. Een vrouw komt de scène op met een chronische geldverslindende ziekte die steeds erger is geworden. Aan het einde ervan – nadat ze ontmaskerd is en opgebiecht heeft – wordt zij door Jezus als definitief genezen verklaard weggestuurd.

Het verhaalverloop tekent zich makkelijk af als een ringstructuur waarbij de twee protagonisten een centrale positie innemen en bij elkaar staan (e-e'). De lezer treft er de vrouw aan met haar instante geneeservaring en parallel daaraan – zoals stilistisch opgemerkt – Jezus' instante lichamelijke energieverlies.

a.	vrouw met chronische ziekte, geldverslindende therapieën en verergering	25-26
b.	zij hoort over Jezus en komt binnen de menigte	27ab
c.	en <u>raakt</u> zijn kleding heimelijk <u>aan</u>	27c
d.	anticipeert genezing door <u>aanraking</u> van de kleren	28
e.	zij ervaart instante genezing	29
e'	Jezus ervaart instante krachtafname	30a
d'	vraagt wie hem heeft <u>aangerakt</u>	30bc
c'	leerlingen verwonderd over een <u>aanraking</u> in de menigte	31
b.	hij kijkt om zich heen en vindt de vrouw die komt en bekennt	32-33
a'	vrouw krijgt de belofte op blijvende genezing en geluk	34

De twee protagonisten blijken niet alleen qua hun positie opvallend met elkaar verbonden. De vrouw ervaart t instant iets van deze man dat haar leemte (aan gezonde energie) opvult en hem *malgré lui* energie kost. Het doet haast denken aan communicerende vaten. Alles draait om dit contact dat door het aanwezige dubbele duo van *aanraken* pregnant in de verf wordt gezet (c-d x d'-c') en tevens ingesloten wordt door het tweevoudige *komen* van de vrouw naar Jezus toe (b-b'). Het initiële ziektebeeld dat de verteller in 43 woorden uitgebreid schildert (a) blijkt in zijn tegendeel te zijn omgebogen. De volledige genezing (a') drukt het hoofdpersonage heel krachtig met slechts 16 woorden uit.

Retorische dimensie

Het verhaal brengt een korte plot met een klassieke piramidestructuur en een krachtig gebald verloop: van chronisch ziek via lichamelijk contact tot definitieve genezing.

<i>inleiding</i>	▪ een ernstig zieke vrouw
<i>opkomende handeling</i>	▪ zij hoort over Jezus en benadert hem
<i>verwikkeling</i>	▪ de menigte ten spijt bereikt zij Jezus
<i>climax</i>	▪ zij raakt zijn kleding aan met een schokreactie in haar lichaam
<i>kantelmoment</i>	▪ Jezus merkt de aanraking in zijn lichaam
<i>ontknoping</i>	▪ hij zoekt en vindt de vrouw
<i>afnemende handeling</i>	▪ zij werpt zich voor Jezus neer en belijdt haar daad
<i>slot</i>	▪ Jezus verklaart haar genezen en stuurt haar bemoedigend weg

Het wederzijds opmerken van het contact blijkt de climax en het kantelmoment van de plot. Dit convergeert met zowel hun centrale positie in de verhaalopbouw als met de eerder vermeld stilistische en de lexicaal-grammaticale gegevens.

Partiële conclusie

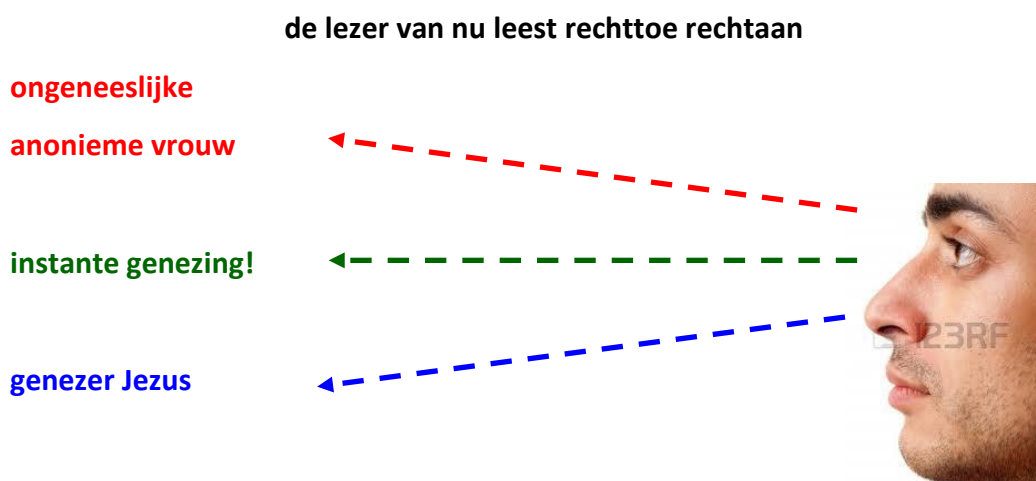
Deze tweede lezing of herlezing van het verhaal met oog voor stilistische, structurele en retorische aspecten verschaft het drama een extra diepgang. Zij verrijkt de eerdere lineaire lezing (cursief, syntactisch en lexicaal) met kleur, intensiteit en diepte zodat de betekenis bij de lezers nog sterker binnenkomt. De verteller wendde dus maximale middelen aan om deze genezing een buiten-categorie-gehalte te geven.

Dit verhaal over de genezing van deze chronisch zieke vrouw (5:25-34) sluit naadloos aan bij de eerdere genezingen in Markus maar overstijgt deze duidelijk. Bij die genezingen (a) wordt de manier waarop gespecificeerd, (b) worden de zieken bij de hand genomen of (c) gewoon toegesproken. Hier geneest de vrouw zonder dat Jezus ervoor wordt gesolliciteerd, er het initiatief voor neemt of er iets voor doet. Het gebeurt zelfs ondanks hemzelf.

Naast de vraag om wat voor soort geloof bij de vrouw speelt neemt de verbazing over Jezus sterk toe. De aandacht van de lezers wordt via zijn eigen woorden 'Wie heeft *mij* aangeraakt?' (31c) heel

specifiek op zijn persoon gericht. Wat voor een soort wonderdoener is hij van wie zijn eigenaam hier slechts twee keer klinkt? Wie is hij eigenlijk?

De herinnering aan de beelden die Marcus en diens personages over Jezus eerder presenteerde en het herlezen van de voorafgaande hoofdstukken tekstafwaarts helpen mogelijk bij het zoeken naar een passend antwoord. Hij komt hoe dan ook naar voor als een boeiende figuur: als superieur aan Johannes de Doper (1:1-8) door de hemelse stem tot 'mijn zoon' verklaard (1:9-13), als een prediker die leerlingen rekruteert (1:14-21), als een leraar en exorcist, als iemand die zijn wil oplegt aan de zee en zonden vergeeft, enz. (1:29-5:20)? Volstaat voor de lezers deze vrij makkelijke intratekstuele lees oefening binnen Marcus om zich een definitief beeld van Jezus te vormen? Stopt het hier of zouden de lezers hier hun zoektocht moeten verderzetten?

Welk van de zonet genoemde beelden wil de verteller in dit verhaal (5:25-34) onder aandacht van zijn lezers brengen? Of heeft hij er een ander op het oog? Als jood bewoog hij zich uiteraard niet in een vacuüm en beschikte hij net zoals zijn synagogale lezers dankzij het reservoir van Tenachteksten heel wat voorkennis. Op grond van het Nieuwe Testament kan Marcus – net zoals Jezus en de apostelen – als een synagogale jood worden gekwalificeerd. Het is dan ook een uitdaging voor de lezers van vandaag om – rekening houdende met dit gegeven – verder te exploreren welk beeld van Jezus Marcus mogelijk in gedachten had. Daarvoor is een derde leesronde van belang.

Een derde leesronde: terugkoppelend lezen

Bij deze derde leesronde wordt niet lukraak naar wat Tenachverhalen verwezen om data te vinden die genoemde vragen kunnen helpen beantwoorden. Te denken valt aan gegevens als genre, thema,

woord(groepen)en, plot, personages, e.d. in Marcus 5:25-34 die bij lezers retrograde of terugkoppelende sturingen naar eerdere teksten genereren. Het gaat dan om *déjà-lus* en herhalingen die onderlinge overeenkomsten en verschillen doen vermoeden.

Hoe herkennen lezers dergelijke sporen? Uno sono, beklemtonen intertekstualiteitspecialisten zoals Sophie Rabau, Nathalie Piégay-Gros, Paul Claes, Umberto Eco en Michael Riffaterre – om er maar enkelen te noemen – dat lezers die het spoor van een eerdere tekst niet opmerken in de tekst die zij aan het lezen zijn hen tot ondermaatse of bovenmaatse interpretatie kan aanzetten of zelfs tot een tegendraadse interpretatie. Zij wijzen erop dat het geheugen doet terugkoppelen en daarbij als onmisbare motor fungeert.

De vraag is natuurlijk of het geheugen van de synagogale lezers of hoorders van het evangelie van Marcus van zijn tijd voldoende nauwkeurig was? Konden zij die sporen in de tekst onderscheiden die doorverwijzen naar eerdere teksten? Men kan hen uiteraard niet bevragen maar er mag toch wel vanuit worden gegaan dat Marcus door zijn lezers begrepen wilde worden. Voor de lezers van vandaag zit er echter niets anders op dan een bijbelconcordantie te gebruiken. Daarbij is verder een dosis volharding nodig om alle in Marcus 5:25-24 voorkomende woorden in Tenach op te zoeken. Die behoren eerst te worden gelokaliseerd en in hun tekstverband te worden gelezen om te kunnen beoordelen of het om lexicale gelijksoortige of overeenkomstige kenmerken (i.e. homologen) gaat. Lezers die deze oefening maken zullen kunnen vaststellen dat zij uitmonden bij enerzijds het verhaal in 2 Koningen 5: 1-19 en anderzijds bij een bloemlezing van uitspraken van de profeten Jesaja, Jeremia en Hosea.

Het verhaal over de Syriër Naäman

Het genezingsverhaal over de Syrische Naäman in 2 Koningen 5:1-19 – dat op 11 februari jl. op deze website een uitvoerige behandeling kreeg – en dit Marcusverhaal over de genezing van de chronisch zieke vrouw hebben een opvallend vergelijkbaar plotverloop. Niet alleen vertonen zij een gemeenschappelijk narratief traject¹ maar er komen heel wat analoge tekstgegevens voor die naar resultaten leiden die in elkaars verlengde liggen. Onderstaand synoptisch overzicht maakt dit inzichtelijk.

¹ ziekte → ongeneeslijk → informatie → verplaatsing → veronderstelde geneeswijze → instante genezing → besef → vernedering → bekentenis → wegzending

Terugkoppelingen van Marcus 5:25-34 naar 2 Koningen 5:1-19

hoofdpersonage	Marcus 5:25-34	→	2 Koningen 5:1-19
1. heeft ernstige ziekte	▪ chronische bloedvloeïing (25)		▪ melaats (1)
2. lijkt ongeneeslijk	▪ geen baat bij dokters (25)		▪ moet worden verlost (3,6,7)
3. wil veel geld betalen	▪ al haar geld eraan besteed (26)		▪ 10 talenten zilver, 6.000 sjekel goud, 10 bovenkleren (5)
4. hoort over efficiënte genezer	▪ via derden over Jezus (26)		▪ via gevangen meisje (3)
5. gaat naar potentiële genezer	▪ zij komt naar Jezus toe (27)		▪ van Syrië naar Elisa's huis (9)
6. verwacht lichamelijk contact	▪ kleding aanraken (28)		▪ handbeweging over de plek (11)
7. instante genezing	▪ bloed stopt na aanraking (29)		▪ rein na onderdompelingen (14)
8. beseft te zijn genezen	▪ weet wat er gebeurd is (33)		▪ wil Elisa vergoeden (15)
9. onderwerpt zich aan genezer	▪ werpt zich voor Jezus neer (33)		▪ staat als dienaar voor Elisa (15)
10. belijdt genezing	▪ vertelt de volle waarheid (33)		▪ alleen in Israël is er een God (15)
11. is ongerust	▪ bevreesd en beeft (33)		▪ over buigen voor Rimmon (18)
12. bemoedigd weggezonden	▪ ὑπάγε εἰς εἰρήνην: ga in vrede (33)		▪ lèg l ^e själöm: ga in vrede (19)

Naast deze twaalf overeenkomsten – die nota bene in dezelfde volgorde voorkomen – is er nog een niet onbelangrijke gelijkenis. Beide genezers hebben eigennamen met een nagenoeg dezelfde betekenis:

- Elisa (ʿĕlīsjā`): God *helpt, redt, verlost*
- Jezus (Ἰησοῦς) vertaling van het Hebreeuwse J^ehōsjhua: JHWH *helpt, redt, verlost*

Beide Godsmannen redden hier figuren met wie zij normaal gezien niet zouden omgaan: Elisa niet met de Syrische vijand die ook nog een huidandoening heeft en Jezus niet met de vrouw die vanwege haar bloedverlies onrein is (Leviticus 13:3; 12:7; 2 Samuël 3:29). Dat zij de ontmoeting met hen niet uit de weg gaan spreekt boekdelen en dat zij deze niet eens bestraffend toespreken! De verteller van Koningen én van Marcus werken het thema van de genezing uit en plaatsen de wijze waarop dat gebeurt in het centrum van hun verhaal (5:10-14 // 5:28-30).

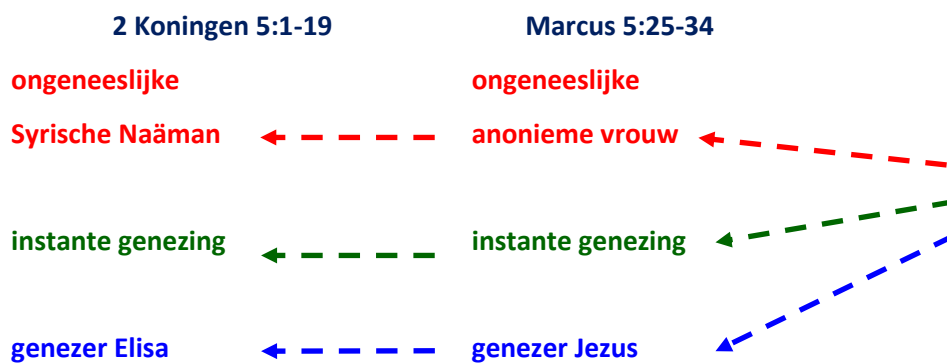
Men mag gevoeglijk aannemen dat een synagogale jood die dit Marcusverhaal hoorde voorlezen of zelf las meer in ontwaarde dan wat er letterlijk of rechttoe rechtaan staat. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij het als een spiegelverhaal van Naämans verhaal herkende. De talrijke overeenkomsten liegen er niet om. De teksttriggers lezer die tot terugkoppelingen kunnen aanzetten zijn:

- ziekteverhaal (genre)

- van ziekte via genezer tot genezing (plotverloop)
- concentrische en circulaire structuur met analoog centraal gegeven (verhaalopbouw)
- ongeneeslijk zieken en welwillende genezers (personages)
- verhoopte aanraking, bereidheid tot betaling, besef van eigen inferioriteit, (impliciete) onreinheid (verhaalmotieven)
- en vooral het *ga in vrede* (wegzending na genezing: eenmalig in Tenach² en in het NT)

Alle bovenstaande gegevens maken dat 2 Koningen 5:1-19 als een onmiskenbare brontekst van Marcus 5:25-34 kan worden gekwalificeerd. De parallellen tussen beide ziekteverhalen zijn zó overtuigend dat Elisa's kwaliteiten – niet minder dan 3x als *profeet* (nāḇī' - 2,8,13) en 3x als *de man van God* (ʿīsj – hāʿlōhīm - 8,14,15) aangeduid – met terugwerkende kracht kunnen worden overgebracht op Jezus. Wie met Elisa's verhalencyclus is vertrouwd weet dat hij Gods aanwezigheid onder het volk concreet maakte. Mensen die hem met hun zorgen en problemen benaderden ervoeren allen een oplossing die hen het geluk (sjālōm) deed terugvinden. Is het niet verbazingwekkend dat heel veel commentaren op het Marcusevangelie geen verband leggen tussen Elisa en Jezus?

synagogale lezer van toen las associatief

De synagogale lezers (of kenners van de Tenachverhalen) lezen het Marcusverhaal met voorkennis en zien dus meer dan wat er letterlijk staat. Zij beheersen mogelijk de vaardigheid van het associatieve lezen, een zoekend lezen met achtergrondkennis in het achterhoofd. Door dit Jezusverhaal *à la Elisaverhaal* te vertellen lijkt Marcus Jezus – niet zozeer als geen bijzondere wonderdoener te presenteren maar – tenminste als 'man van God' omdat hij mensen van hun problemen kon bevrijden. Deze profeet had echte sjālōm voor hen in petto. Meer nog! De tekst lijkt

² In andere contexten (Exodus 4:18; 1 Samuël 10:4; 20:42) als een gelijkaardig bemoedigend toespreken

zelfs te doen verstaan dat Jezus de Elisa van weleer – dit monument van het Oude Israël – overtreft. De genezing van de vrouw vindt immers plaats ook al heeft Jezus er zich niet voor ingezet.

Maar wie is dan die vrouw?

En hoe zit het met de vrouw? Waarom blijft zij anoniem terwijl onmiddellijk vooraf aan dit verhaal de naam Jairus en zijn functies expliciet worden genoemd (5:21-24)? Waarom ging zij overal op zoek naar genezing behalve bij deze Jezus? Waarom werd ze ziek en waarom werd kwam het toe een chronische ziekte? Waarom staat de twaalfjarige duur van de ziekte gespecificeerd? Waarom noemt de verteller dit precieze aantal? Zoveel vragen waarop Marcusverhaal geen antwoorden geeft.

Een bloemlezing van Jeremiateksten

Het doorzoeken van Tenachteksten naar woord(groep)en die ook in Marcus 5:25-34 voorkomen voert lezers naar flink wat tekstgedeelten bij de profeten Jesaja, Jeremia en Hosea. Onderhavige bijdrage beperkt zich tot Jeremiateksten (hieronder in de NBG-vertaling) omdat zij met hun rijke medische woordenschat heel veel informatieve stof opleveren.

▪ **Jeremia 2:2, 34-36 / JHWH's vrouw – bloed – zich wenden tot**

2a Ga, predik ten aanhoren van Jeruzalem:

b Zo zegt JHWH:

c	Ik gedenk de genegenheid van uw jeugd,	de liefde van uw bruidstijd,
d	toen gij mij gevolgd waart in de woestijn,	in onbezaaid land;
34a	zelfs is in uw slippen het bloed gevonden van onschuldige armen,	
b	die gij niet bij een inbraak hebt betrappt, maar boven dit alles	
35	zegt gij nog:	
	Neen, ik ben onschuldig;	inderdaad, zijn toorn heeft zich van mij gewend.
b	Zie, ik ga met u in het gericht,	omdat gij zegt: Ik heb niet gezondigd.
36a	hoe vaak gaat gij uw weg veranderen!	Ook met Egypte zult gij beschaamd uitkomen,
	evenals gij beschaamd zijt uitgekomen met Assyrië;	

▪ **Jeremia 3:22-25 / genezen – schande – zondigen**

22a	'Keert weder, afkerige kinderen,	ik zal uw afdwalingen genezen.'
b	'Zie, hier zijn wij, wij komen tot u,	want gij zijt JHWH, onze God.
23a	Voorzeker, bedrog brachten de heuvelen,	het gedruis op de bergen;
b	voorzeker, in JHWH, onze God, is Israëls heil!	
24a	Ja, schande heeft de arbeid van vaderen verslonden	
	van onze jeugd af,	
b	hun schapen en runderen, hun zonen en dochteren;	
25a	wij willen ons neerleggen in onze schande,	en onze smaad moet ons dekken,
b	want wij hebben tegen JHWH, onze God, gezondigd,	wij en onze vaderen,
c	van onze jeugd af tot deze dag toe,	en wij hebben niet gehoord naar de stem
		van JHWH onze God."

▪ **Jeremia 8:10-12, 15 / wonde – dochter – vrede – genezing**

- 10b Want van klein tot groot zijn allen er op uit zich te bevoordelen;
 c allen, van profeet tot priester, plegen zij bedrog.
 11a Zij trachten de breuk van de dochter van mijn volk op het lichtst te genezen door te zeggen:
 b Vrede, vrede, terwijl er geen vrede is.
 12a Zij worden te schande, omdat zij gruwel bedreven hebben;
 b toch schamen zij zich in het minst niet, en van blozen weten zij niet;
 c daarom zullen zij vallen onder wie vallen, ten tijde van hun bezoeking zullen zij struikelen,
 zegt JHWH.
 15 Hoop op vrede, maar er is niets goeds; op een tijd van genezing, maar zie, verschrikking!

▪ **Jeremia 8:19-22 / dochter – wonde (breuk) – balsem – heelmeeester – helen**

- 19a Hoor! Hulpgeroep van de dochter van mijn volk uit het land, wijd en zijd:
 b Is JHWH niet in Sion, of is haar Koning niet in haar?
 c Waarom hebben zij mij gekrenkt met hun beelden, met nietigheden uit den vreemde?
 20 Voorbij is de oogst, ten einde de zomer, en wij zijn niet verlost!
 21a Om de breuk van de dochter van mijn volk ben ik gebroken,
 b ik ga in rouw, ontzetting heeft mij aangegrepen.
 22a Is er geen balsem in Gilead, of is daar geen heelmeeester?
 b Want waarom is niet geheeld de wond van de dochter van mijn volk?

▪ **Jeremia 14:17, 19-20 / breuk (wond) – dochter – geen genezing – gezondigd**

- 17a Spreek dus dit woord tot hen:
 b Mijn ogen moeten van tranen vloeien nacht en dag zonder tot rust te komen,
 c want met een grote breuk is gebroken de jonkvrouw, de dochter van mijn volk,
 d met een zeer zware slag.
 19a Hebt Gij Juda dan geheel en al verworpen? Heeft uw ziel een afkeer van Sion?
 b Waarom hebt Gij ons geslagen, zodat er voor ons geen genezing is?
 c Hoop op vrede, maar er is niets goeds; op een tijd van genezing, maar zie, verschrikking!
 20a Wij kennen, JHWH, onze goddeloosheid, de ongerechtigheid onzer vaderen,
 b dat wij tegen u gezondigd hebben.

▪ **Jeremia 17:12-14 / genezen**

- 12 Troon der heerlijkheid, van ouds verheven, plaats van ons heiligdom,
 13a Hoop van Israël, JHWH, allen die u verlaten, zullen beschaamd worden;
 b wie afwijken, zullen in de aarde geschreven worden,
 c omdat zij de bron van levend water, JHWH, verlieten.
 14a Genees mij, JHWH, dan zal ik genezen zijn;
 b help mij, dan zal ik geholpen zijn,
 c want gij zijt mijn lof.

▪ **Jeremia 30:12-15,17 / breuk – wond – ongeneeslijk – genezen**

- 12a Want zo zegt JHWH:
- b Dodelijk is uw breuk, ongeneeslijk uw wond;
- 13a Niemand is er, die het voor u opneemt; voor een gezwel zijn er nog geneesmiddelen, voor u is er geen genezing.
- 14a Al uw minnaars hebben u vergeten, zij vragen naar u niet.
- b Want ik heb u geslagen, zoals een vijand slaat, zoals een meedogenloze tuchtigt,
- c om de grootte van uw ongerechtigheid, omdat uw zonden geweldig zijn.
- 15a Wat schreeuwt gij om uw breuk, omdat uw pijn dodelijk is?
- b Om de grootte van uw ongerechtigheid, omdat uw zonden geweldig zijn,
- c heb ik u dit aangedaan.
- 17a Want ik zal u genezing schenken, u van uw wonden genezen, luidt het woord van JHWH,
- b omdat men u, Sion, de verstotene noemt, degene naar wie niemand vraagt.

▪ **Jeremia 33:6-8 / genezing – vrede – vergeven – zondigen – ongerechtigheid**

- 6a Zie, ik zal haar genezing schenken en herstel, ik zal hen genezen en hun een schat van bestendige vrede ontsluiten;
- 7 ja, ik zal een keer brengen in het lot van Juda en in het lot van Israël en hen opbouwen als weleer;
- 8a ik zal hen reinigen van al hun ongerechtigheid, waardoor zij tegenover mij gezondigd hebben,
- b en ik zal hun vergeven al hun ongerechtigheden, waardoor zij tegenover mij gezondigd hebben
- c en van mij afvallig geworden zijn.

Bij het lezen van deze teksten in hun respectievelijke contexten, komt het beeld naar voor van een vrouw – soms als JHWH's echtgenote en soms als zijn dochter – en verwijst naar Israël, Juda of Jeruzalem. Betreffende woordenschat voert naar hun ziekte en genezing die een figuurlijke rol vervullen:

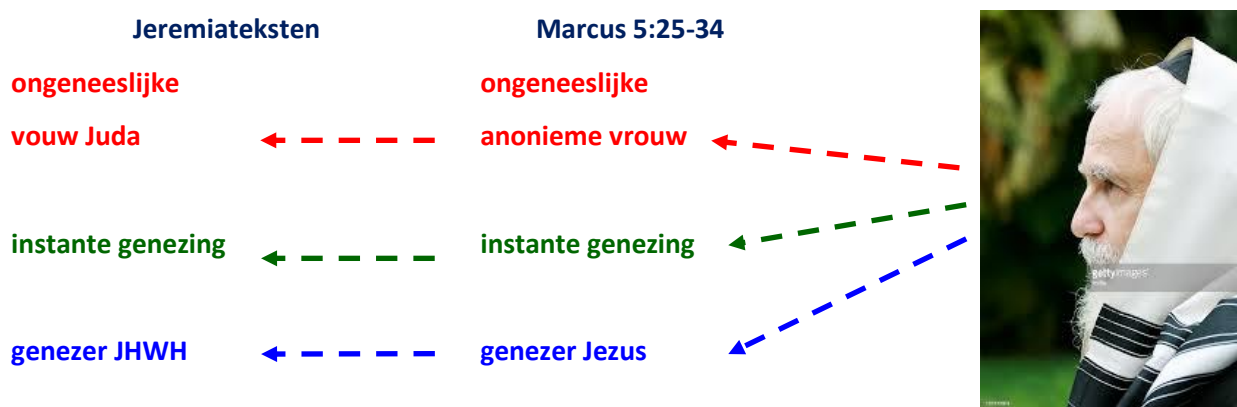
- ziekten staan voor praktijken die tegengesteld zijn aan Mozes' thora: afgoderij, afvalligheid, zonden, ongerechtigheid, hebzucht en sociale onrechtvaardigheid;
- gezangen: komen naar voor als reddingen van Israël, Juda of Jeruzalem als zij terugkeren tot JHWH, hun God door vertrouwen in hem te stellen, contact met hem te zoeken, hun zonden te belijden en opnieuw thoragedrag te tonen.

De Marcuslezers hebben met deze voorkennis nauwelijks moeite om de vrouw die al *twalf* jaar lijdt en door Jezus *dochter* wordt genoemd te zien als een metafoor voor het volk van het land dat Jezus – al van in het eerste hoofdstuk – tot terugkeer tot God oproept. Het getal *twalf* en de aanduiding van *dochter* fungeren voor de lezers dus – zoals Umberto Eco zou zeggen – als een knipoog om deze vrouw met Gods volk met elkaar in verband te brengen en dit gegeven bij hun interpretatie te betrekken.

Is het niet merkwaardig, dat heel veel commentaren op het Marcusevangelie dit verband niet opmerken? De meeste geven er geen verklaring voor. Sommige suggereren dat de aanspreking met $\theta\upsilon\gamma\acute{\alpha}\tau\eta\rho$ of *dochter* door Jezus op te vatten is als:

- zijn diepe relatie met deze vrouw die hulp zoekt (Heijer);
- een vader die daarmee zijn vaderlijke vrijheid uitdrukt (Standaert);
- diens zachte manier van omgaan met haar en haar daarom liefkozend 'mijn dochter' noemt (Trocmé).

synagogale lezer van toen las alluderend

Wat begreep een synagogale lezer bij het lezen van dit genezingsverhaal? Op grond van zijn al dan niet uitgebreide voorkennis had hij weet van teksten over ziekte en genezing in de boekrol Jeremia met de volgende ingrediënten:

gestelde diagnose:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ het volk wordt als ongeneeslijke zieke of gewonde voorgesteld waarbij de wond en de breuk op verderf en ondergang wijzen. Daarom treurt het land. Er is geen genezing voor of verlossing van de kwaal. Sjalōm of vrede (geluk) ontbreekt. Genezing zoeken bij derden (Egypte en Assyrië) verergert alleen maar de situatie
verstreckte verklaring:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ de schuld van de ziekte of de wond ligt bij de ontrouw van het volk tegenover JHWH die blijkt uit zijn verbondsbreuk. Niet door de schuld van derden maar door eigen schuld
invulling:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ concreet gaat het om zonden, overtredingen, afvalligheid, afgodendienst, corruptie, winstbejag en sociaal onrecht. Dit heeft gevolgen op alle niveaus: politieke situatie, onderlinge verhoudingen, ellendige toestanden, ...

voorgestelde therapie:	▪ genezing en herstel zijn mogelijk als het volk tot JHWH terugkeert. JHWH als enige God erkent en zijn geboden naleeft
interventie:	▪ JHWH geneest het volk en dit <i>genezen</i> moet als <i>vergeven</i> worden opgevat
verkregen genezing:	▪ is het beeld van de herstelde relatie van Israël met JHWH. Deze heeft gevolgen voor het bestaan van het volk en wordt als <i>sjālôm</i> of heelheid ervaren

Een bijzonder interessant gegeven is dat in de boeken van de Thora ziekte en genezing in letterlijke zin voorkomen. Bij de profeten vindt er een verschuiving plaats van het letterlijke naar het figuurlijke. Zij duiden ziekte en genezing theologisch. De medische beeldspraak in Jeremia valt dus hoofdzakelijk figuurlijk op te vatten.

De synagogale lezer ontwaart sporen of toespelingen in de Marcustekst die hem doen terugkoppelen naar (bijvoorbeeld) Jeremia. Afgezien van de veelvuldige medische terminologie zijn er twee duidelijke triggers die hem daartoe bewegen:

- *mijn dochter* fungeert bij Jeremia als het beeld van een vrouw als echtgenote of als dochter van JHWH. Beide metaforen verwijzen naar Israël, Juda of Jeruzalem;
- het getal *twalf* in combinatie met *dochter* dient als een knipoog voor lezers om haar te identificeren als het volk Israël (i.e. twaalf stammen).

Wat blijken – na deze derde leesronde – de gevolgtrekkingen voor het begrijpen van dit Marcusverhaal over de ongeneeslijke vrouw? Deze letterlijke anonieme vrouw fungeert als de figuurlijke vrouw voor Israël of het volk. Het getal *twalf* bevestigt deze insteek. De door Marcus bedoelde identiteit van Jezus wordt retroactief begrepen. Hij blijkt immers meer dan een bijzondere wonderdoener te zijn want hij spiegelt Israëls verbondsgod JHWH. Dankzij haar beweging naar Jezus toe – belijdend en bekenkend – komt haar genezing binnen bereik en symboliseert daarmee Israëls toenadering tot JHWH. Dit parallelle nederige naderen (van Israël bij Jeremia en van de vrouw bij Marcus) dient te worden geduid als een vorm van inkeer, omkeer en terugkeer tot hem. Men kan zich afvragen of de arrogante Naäman die van Elisa een les in nederigheid krijgt³ daar niet naadloos bij aansluit.

Wat de aanraking van het kleed precies voorstelt is bij Marcus niet duidelijk. Wat moeten lezers zich daar bij voorstellen? Zouden Matteüs en Lucas – die dit voorval van de ongeneeslijke vrouw ook

³ zie de bijdrage over 2 Koningen 5:1-19 op deze website (11.02 jl.)

vertellen (Matteüs 9:20-22; Lukas 8:43-48) – dit gemis hebben willen compenseren met de toevoeging ‘zij raakte de kwast van zijn kleed aan’ (9:20; 8:44)? In joodse termen kan dat alleen maar wijzen op de gedenkkwast (of tsietsiet). Op grond van het thoravoorschrift (Numeri 15:37-41) dienen gedenkkwasten om de Israëlieten die ze zien hangen te doen herinneren aan alle geboden van JHWH die moeten worden nageleefd. Mogen lezers er dan voor opteren dat deze vrouw (als symbool voor het volk) haar concrete bereidwilligheid tot toekomstig thoragedrag uitdrukt? Verbaal prijst de genezer (Jezus) haar geloofsgehoorzaamheid en garandeert haar een blijvende genezing. Het illustreert dat een Israël dat terugkeert tot JHWH kan rekenen op diens toegewenste sjālōm of geluk.

Eindconclusie

De uitgevoerde lees oefening leert dat Marcus 5:25-34 veel meer zegt dan dat de tekst (binnen zijn onmiddellijke context) op het eerste gezicht zegt. Hij verdiende daarom een zeer nauwgezette lezing (of close reading) – cursief (eerste leesronde) en correlatief (tweede leesronde) – waardoor de subjectiviteitssnelheid die eigen is aan elke lezer verlaagde. Het lezen mocht daar echter niet bij blijven. Het is immers moeilijk om aan te nemen dat Marcus gewoon een bijgelovige vrouw samen met een Jezus wilde introduceren die als een bijzondere wonderdoener met een geheime magische energie haar een volledige genezing bezorgde.

De vraag bij de derde leesronde naar de a.h.w. encyclopedische kennis of voorkennis van Marcus' tijdgenoten die zijn verhaal lazen of hoorden opende de deur voor een door de tekst zelf gestuurde lezing. Deze deed lezers terugkoppelen naar overeenkomstige data in eerdere teksten. Het gaat hier om een vanzelfsprekende intertekstualiteit die niet uit de lezer voortkomt maar uit de teksten. Zo komen zij uit bij een bron- of spiegelverhaal (Naämans en Elisa's ziekteverhaal) en analoge thema's en vormen van beeldspraak (n.a.v. Jeremia's medische woordenschat) met veel overeenkomstige stof.

Dat bronverhaal leerde de Marcuslezers retroactief dat Jezus van het kaliber van de Godsmen en profeet Elisa was en hem qua kunnen zelfs overtrof. De medische terminologie en beeldspraak in Jeremia maakte lezers duidelijk dat de zieke vrouw alleen genezing bij JHWH kon vinden. Niet alleen de kwantiteit maar ook de kwalitatieve dichtheid van beide (terminologie en figuurlijke taal) maakten dat de Marcuslezers naar een onontkoombare interpretatie werden gevoerd. Aan de lezers van onderhavige bijdrage om te beoordelen of de gepresenteerde leesstappen en interpretaties hout

snijden. En of zij de mening delen dat Tenach niet de dienstmaagd van het Nieuwe Testament blijkt te zijn maar het onmisbare reservoir waarvan de Thora het fundament vormt.

Wie goed leest, leest alles van begin tot eind en terug.

Nawoord

Het misschien riskant om te stellen dat de gevolgde meervoudige leesmethode enige verwantschap vertoont met enkele rabbijnse leesmethoden. De eerste twee leesrondes betroffen een eenvoudige, letterlijke of universeel-antropologische manier van lezen. Gewoon kennis maken met het verhaal en zijn *rechttoe rechtaan betekenis*. Deze vorm van lezen leunt bij de rabbijnse p^eshat. Daarna – in de derde leesronde – een associatieve en alluderende manier van lezen. De associatieve lectuur wil *begrijpen* en dus op zoek gaan naar parallelle vergelijkbare eerdere verhalen die licht kunnen werpen op de betekenis van het verhaal, als leerverhaal. Dit komt in de buurt van de mīdrasj-methode. En tenslotte een alluderende of symbolische lectuur die al spelende peilt naar de *zin* van het verhaal, het wil openbreken naar zijn ethiek en die boven de letterlijke betekenis uitrekt. Dit zou als rēmèz kunnen worden opgevat.

Appendix: Marcus 5:25-34^{WHO}

- 25 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος δώδεκα ἔτη
 26α καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν
 β καὶ δαπανήσασα τὰ παρ αὐτῆς πάντα
 γ καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μάλλον εἰς τὸ χειρὸν ἔλθοῦσα
 27α ἀκούσασα τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἔλθοῦσα
 β ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
 28α ἔλεγεν γὰρ ὅτι
 β Ἐὰν ἄψωμαι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ σωθήσομαι
 29α καὶ εὐθὺς ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς
 β καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἵαται ἀπὸ τῆς μάστιγος
 30α καὶ εὐθὺς ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξεληθοῦσαν
 β ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν
 γ Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων
 31α καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
 β Βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε
 γ καὶ λέγεις
 δ Τίς μου ἤψατο
 32 καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν
 33α ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα
 β εἰδυῖα ὃ γέγονεν αὐτῇ
 γ ἦλθεν καὶ προσέπεσεν αὐτῷ
 δ καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν
 34α ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ
 β Θυγάτηρ ἡ πίστις σου σέσωκέν σε·
 γ ὕπαγε εἰς εἰρήνην καὶ ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου